

ВАРІАТИВНИЙ КОМПОНЕНТ ЗМІСТУ ОСВІТИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ СІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ

Олена ЄВТУШЕНКО,

завідувач науково-методичної установи «Районний методичний кабінет»
відділу освіти Білопільської райдержадміністрації, Сумська область

У статті розглядаються можливості використання варіативної складової робочого навчального плану старшої школи в умовах сільського району. Звертається увага на проблеми, пов'язані з упровадженням курсів за вибором навчально-виховний процес, пропонуються варіанти їх розв'язання.

Ключові слова: *варіативна складова навчального плану, профіль навчання.*

VARIABLE COMPONENTS OF CONTENT OF EDUCATION IN HIGH SCHOOL IN RURAL AREAS. Olena YEVTUSHENKO, Head of the scientific and methodological institution «The rayon of methodical cabinet» Department of Education District Administration of Bilopillia, Sumy region.

The article examines the possibility of using the variable component of the working curriculum of the upper secondary school in the conditions of the rural area. Attention is paid to the problems associated with the introduction of optional courses in the educational process, there are variants to solve them.

Keywords: *variable component of the curriculum, learning profile.*

Постановка проблеми та її зв'язок із науковими та практичними завданнями. Використання варіативної складової навчального плану в старшій школі в умовах сільського району є необхідним і можливим, але за

умови автономії навчальних закладів, педагогічної свободи освітян, достатнього держаного фінансування. Саме варіативна складова містить потенційні можливості для поглиблення знань з предметів, доповнення їх змісту, повнішого здобуття учнями практичних умінь і навичок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою організації використання варіативної складової навчального плану в старшій школі займалися Г. О. Васьківська, В. І. Кизенко, Л. А. Липова, О. В. Малихін, Ю. І. Мальований та ін. Наприклад, Г. О. Васьківська зазначає: «Інваріантна освітня складова носить загальноосвітню, загальнокультурну, світоглядну спрямованість і передбачає розвиток ключових компетентностей як необхідної основи успішної життєдіяльності індивіда в сучасному світі. Водночас, варіативна складова забезпечує гнучкість структури шкільних навчальних планів, інтеграцію суміжних предметів, диференціацію, уніфікацію та гуманізацію освітнього процесу, тобто варіативна освітня складова може бути спрямована також на здійснення початкової професійної підготовки школярів і здобуття ними певних професій [1, с. 6]». На думку Ю. І. Мальованого та В. І. Кизенка, «Курси за вибором посідають помітне місце в структурі змісту профілю навчання. Разом із профільними предметами вони визначають специфіку профілю навчання та є дійовим засобом задоволення пізнавальних інтересів й індивідуальних освітніх потреб учнів поза межами профілю навчання [4, с. 65]».

Мета статті – привернути увагу до проблем використання варіативної складової робочого навчального плану в старшій школі в умовах сільського району.

Виклад основного матеріалу. Досить часто сьогодні звучить вислів «Ключова проблема системи освіти в Україні – невідповідність змісту і форм освіти вимогам ХХІ століття». Далі зазначається документ, що повністю або частково може їх розв'язати – Законопроект «Про освіту», що був ухвалений Українським парламентом у першому читанні. Зрозуміло, що його прийняття для освітян є просто необхідним, адже це основний документ, це дороговказ. Та водночас (як і всі подібні документи) Закон не передбачає деталізації. А отже, потребує прийняття ще низки нормативних документів, що забезпечить його реалізацію повною мірою.

Насамперед варто звернути увагу на Типові навчальні плани для шкіл різних типів. На жаль, склалася думка: варіативна складова – не потрібна і на неї мають право лише спеціалізовані школи (та ще й ця думка підкріплюється недостатнім фінансуванням у сільському районі). Але ж справа не в назві, а в суті. І буває, що школи «старого типу» мають кращі показники, наприклад, за результатами ЗНО, ніж «нового». Це по-перше.

По-друге, що саме входить до варіативної складової навчального плану школи? Тут існують варіанти. Правильним є, якщо думка учнів та їх батьків вивчається, проводиться психологічне діагностування, аналізуються можливості класу й на основі всього цього приймається рішення щодо запровадження факультативних і спеціальних курсів. А буває і неприпустима річ –

варіативна складова залежить від недостатнього навантаження вчителів школи. Останнім, трапляється, нерідко зловживають саме школи нового типу, де додаткові години за максимумом «вибираються» ще з 1 класу. І на прохання мотивувати вибір, говорять: «А ми ж спеціалізовані, то маємо відрізнитися від загальноосвітніх». Хоча, звісно, хотілося б відмінностей у якості надання освітніх послуг та результативності учнів... Це питання, зрозуміла річ, не вирішуються на державному рівні. На те є місцеві органи управління освітою та районні методичні кабінети. Хоча правильніше було б сказати – поки що є... Чи буде це на контролі в умовах об'єднаних територіальних громад – велике питання...

По-третє, не рідко вчителів не задовольняють програми Міністерства освіти і науки України для введення додаткових годин (а іншими користуватися не мають права). Тож чи не варто було б спростити систему грифування навчальних програм, водночас – навчальних посібників і підручників до них. Українські вчителі – розумні люди. Підтвердженням означеного є те, що на роботу до школи йдуть за хистом, а не за бажанням розбагатіти. Тож чому держава їм на стільки не довіряє? Чому не делегує повноваження якщо не відділам (управлінням) освіти, то обласним інститутам післядипломної педагогічної освіти – здійснювати затвердження навчальних програм та методичного забезпечення до них для варіативної складової навчального плану? Це було б швидше, нагальніше й корисніше. Крім того, якщо для забезпечення інваріантної складової можна придбати грифовані робочі зошити, то для варіативної їх просто не існує.

По-четверте, варіативною складовою мають бути виключно практичні курси (факультативні і спеціальні), адже теорії достатньо і в інваріантній складовій. Саме б на таких заняттях віднайшовся час для здобуття практичних умінь і навичок, якого так не вистачає в межах 45 хвилин уроку і про що часто говориться останнім часом. А що маємо? За умови якщо в сільському районі і віднайдуться кошти на фінансування варіативної складової, то школа здійснить вибір на користь вивчення предметів, що виносяться на ЗНО. Або ще краще – школі в цьому питанні допоможе Міністерство освіти і науки – видасть наказ додати години іноземної мови та предмета «Захист Вітчизни». У такому разі годин варіативної складової не залишиться взагалі, або тільки їх мінімальна кількість – залежно від обраного профілю (адже гранично допустиме навантаження на учня – річ уперта).

І, по-п'яте. Зрозумілим є те, що за профільного навчання частина годин відводиться на вивчення профільних предметів. Абсолютно правильно. А якщо трішки змінити підходи. Визначити єдине базове ядро для всіх профілей, а решту годин віднести до варіативної складової (приклад додається) і дозволити навчальному закладові моделювати такий профіль (згідно з чинними навчальними програмами для предметів інваріантної складової та за погодженням із місцевим органом освіти), який підійшов би для конкретної школи. Чому так? Учні, які обирають один і той самий профіль, але навчаються в різних школах, відрізняються за рівнем на-

навчальних досягнень, мають різні інтелектуальні можливості; школи різняться матеріально-технічним та кадровим забезпеченням. Зазначений варіант єдиного базового ядра, звісно, не є ідеальним, але логічним. У такий розподіл годин було покладено аналіз предметів, що найчастіше обралися випускниками шкіл України для проходження зовнішнього незалежного оцінювання.

**Типовий навчальний план
навчальних закладів з українською мовою навчання [6]**

Навчальні предмети		Кількість годин на тиждень у класах:	
		10-ті	11-ті
Українська мова		2	2
Українська література		2	2
Іноземна мова		2	2
Зарубіжна література		1	1
Історія України		1,5	1,5
Всесвітня історія		1	1
Громадянська освіта:	правознавство	1	–
	економіка	–	1
	людина і світ	–	0,5
Художня культура		0,5	0,5
Алгебра		2	2
Геометрія		2	2
Астрономія		–	0,5
Біологія		2	2
Географія		1	1
Фізика		1	1
Хімія		1	1
Екологія		–	0,5
Технології		1	1
Інформатика		1	1
Фізична культура *		2	2
Захист Вітчизни		1,5	1,5
Разом		25	27
Додатковий час на поглиблене вивчення предметів, введення курсів за вибором		10	8
Гранично допустиме навантаження на учня		33	33
Всього фінансується (без урахування поділу класу на групи)		38	38

* Години фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

Висновок. Варіативний компонент змісту в старшій школі – це перелік додаткових навчальних предметів, визначених робочими навчальними планами та навчальними програмами, що має на меті якнайповноцінніше втілення ідей профільного навчання.

У різних школах з однаковим профілем навчання можуть існувати різні за темою курси за вибором (тобто, факультативні і/чи спеціальні курси) – це залежить від рівня підготовки вчителів матеріально-технічної бази ЗНЗ, традицій школи, а найголовніше – від запитів інтересів можливостей самого учня. А щоб задовольнити останнє, варто спростити процедуру затвердження навчальних програм та дозволити вчителю самостійно створювати навчальне забезпечення учня.

Використані джерела

1. *Васьківська, Г.* Дидактичні аспекти взаємозв'язку інваріантної і варіативної складових змісту освіти у старшій школі [Текст] / Галина Васьківська // Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць / [за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської]. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – 152 с. – С. 5–11.

2. *Кизенко, В. І.* Варіативна складова змісту освіти у контексті диференціації навчання // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне : РДГУ, 2013 – С. 62–68.

3. Концепція профільного навчання в старшій школі [Текст] / [уклад.: Л. Д. Березівська, Н. М. Бібік, М. І. Бурда, Л. І. Денисенко, Г. С. Єгоров та ін. // Інформ. зб. М-ва освіти і науки України. – 2003. – №24. – С. 3–15.

4. *Мальований, Ю.* Варіативний компонент змісту освіти у старшій школі: педагогічні засоби впровадження [Текст] / Юрій Мальований, Василь Кизенко // Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць / [за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської]. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – С. 63–67.

5. *Мальований, Ю. І.* Курси за вибором у змісті профілю навчання [Текст] / Ю. І. Мальований, В. І. Кизенко // Педагогічні психологічні науки в Україні : зб. наук. праць. – У 5-ти т. – Т. 3. : Загальна середня освіта. – К. : Пед. думка, 2012. – С. 218–225.

6. Наказ Міністерства освіти і науки України від 27.08. 2010 №834 «Про затвердження Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів III ступеня».